

Dous desaforamentos na Baiona medieval (1406 e 1445)

XULIÁN MAURE RIVAS

RESUMO

Transcribense tres documentos da igrexa de Santa María de Baiona, do século XV, escritos en dous pergameos. Conteñen os textos de dous desaforamentos, por non poder os foreiros cumprir coas cargas do foro, e dun novo contrato, que mellora as condicións das partes.

ABSTRACT

Transcription of three documents related to Santa María's church in Baiona, dating from the Fiftieth Century. The documents include information about the end of granted privileges, as beneficiaries could no longer sustain the charges. It includes a new contract as well, which improves conditions on both sides.

INTRODUCCIÓN

Na colección de documentos medievais da Igrexa de Santa María de Baiona conservados no Arquivo Diocesano de Tui gárdase un pergameo que contén a “demisión” dunha casa que os dous abades e os razoeiros da dita igrexa tiñan aforada a Domingo Vidal, veciño de Baiona, pedreiro de oficio.

Este foro, en vigor para o titular e para varias “voces” ou herdeiros que o sucedesen, estaba amparado por un documento feito polo notario desta vila, Lourenzo Martíns. Como Domingo Vidal non podía “pagar nin manter” o dito foro vese obrigado a deixar a casa onde vivía e a devolver o documento que amparaba os seus dereitos de foreiro.

No mesmo pergameo, recóllese a continuación, outro documento onde os mesmos clérigos da igrexa de Santa María de Baiona, en carta de aforamento, dan a mesma casa que non podía pagar o pedreiro Domingo Vidal ao un fillo deste, chamado Pero Eanes.

O novo prezo é corenta marabedís, “hũa açübre” de viño toledano, unha galiña ou un bo capón cada ano polo día de san Xoán Bautista. Ademais, segundo o novo contrato do foro, este novo foreiro ou inquilino terá que meterse en obras, reparando e dando unha altura á parte que lle corresponde da casa para igualar coa casa do carnicero veciño “segundo *que* está a dita casa sobradada en *que* mora o dito Gil Peres en sobrado”.

Parece que as novas condicións do foro do fillo non estaban no foro do pai, limitado a “*çertas pesoas*” et por *çerta contía de marauedís* en cada hũa ano “segundo *que* se contén en hũa estormento de foro feito per Lourenço Martins, notario desta dita villa”, condicións beneficiosas para o fillo se herdase directamente o foro do pai. O desaforamento do pai e o aforamento do fillo melloran as condicións económicas dos propietarios da casa.

Noutro pergameo do mesmo Arquivo Diocesano de Tui pódese ler o documento do segundo caso de desaforamento, tamén na Baiona medieval. Trátase máis ben dun cambio de condicións entre un foreiro e os clérigos baioneses do século XV; é unha avinza, un arranxo que se presenta como beneficioso para ambas partes. O documento está tamén na colección da igrexa de Santa María de Baiona. Pero Vaasquez e Costança Dominges tiñan aforado dos clérigos de Baiona un forno na mesma vila. Neste foro, unha vez finados, sucedeulle a súa filla Enés Peres, “por erança legitima dos ditos padre et madre” que deixaran en ruína total tanto a casa como o forno.

Enés Peres e o seu home Afonso de Sea, como herdeiros do foro, poderían ser demandados ante a autoridade eclesiástica, pero “por escusar et quitar de ontre nós odio, rranco, pleyto et contenda *que* ontre nós esperaua seer de et sobre rrasón dos nosos dous terços do forno”, os clérigos promoven esta avinza que é aceptada polos novos foreiros. Enés e Afonso levantarán a casa e poñerán o forno a cocer pola súa conta; durante a vida de Afonso so terán que pagar os décimos a Deus, e ao seu pasamento a súa muller Enés e os seus herdeiros terán que pagar de foro setenta marabedís cada ano.

Toda esta benevolencia explícase “por escusar o dito pleito et custas et avendo *consideración* de algũus vosos anteçesores de vós, a dita Enés Peres, em como *mandaron* et dotaron a as nouessarias da dita igleia de algũus bẽes *que* a nós renden, et creemos *que* eso mesmo vós et o voso dito marido faredes a vosos finamentos, et por vsaremos de beninidade et non de rygor”.

Na lectura destes dous pergameos, que conteñen os tres documentos reseñados, queda constancia do rigor notarial que acompañaba o patrimonio eclesiástico. O cor-

po clerical custodiaba de xeración en xeración as rendas dos bens recibidos e coidaban do estado do seu patrimonio inmobiliario, como consta nestas cláusulas: “(nós)...clérigos rraçoeiros da igreia de Santa María [da villa de Bayona de] Miñor, a esto presentes et outorgantes, fasentes por nós et por llos outros [clérigos rraçoeiros da dita] igreia *que* som absentes et por nosos subçesores”. Aos foreiros pídeselles que a casa aforada “a rreparedes et aguisedes *per* tal guisa *que non* desper[e]sca *per* mingua de laour et de boo *paramento*”.

NORMAS DE TRANSCRICIÓN E LECTURA DO DOCUMENTO

Para unha cómoda lectura do texto é conveniente ter presente os seguintes criterios de transcripción.

- As maiúsculas e minúsculas obedecen ás normas do sistema gráfico actual. O mesmo vale para o uso de acentos e puntuación.

- Hai palabras que levan supraescrito un ^t como en «ano^t» ou en «mill^t». Indica que no orixinal manuscrito leva un til, signo xeral de abreviación, que non ten correspondencia fonética.

- O dígrafo <ll> pode corresponder tanto ó fonema palatal /ʎ/, que aparece nas palabras «moller» ou «fillo», como ó fonema /l/ das palabras «mill» ou «villa», que se deben ler “mil” e “vila”.

- As palabras abreviadas transcríbense na súa forma plena, indicando en *cursiva* as letras abreviadas. Así a palabra «Ts» transcríbese como *Testemuñas*.

- Cando o til de nasalidade <~> vai sobre unha vocal con valor de nasal implorativa, transcríbese cun *n/m* en letra cursiva; por exemplo, «cõ» transcríbese *con*.

- Respéctanse os dobres usos dos grafemas <u> e <i>, cos seus valores de vocais e consoantes. Así atopamos «auemos ou leua» que hoxe escribiríamos con <b/v> «habemos ou leva», e tamén «igreia» que na ortografía actual leva o grafema <x> «igrexas».

En xeral seguimos as normas de transcripción de uso máis frecuente nos documentos galegos, publicadas polo profesor Ramón Lorenzo (1988).

TRANSCRICIÓN DOS DOCUMENTOS

1.- Renuncia do primeiro foreiro

Baiona, 1406, primeiro de xuño

Renuncia de Domingo Vidal a un foro dos tres cuartos da casa en que mora por non poder pagárllelo ós cregos da igrexa de Santa María de Baiona

ACT: Doc. Baiona 5

Anoⁱ do naçemento de noso señor Jesu Cristo de mill et quatro çentos et seysⁱ anosⁱ, día martes, o primeiro día^[01] do mes de juño, estando enaⁱ igreia de santa María de Bayonaⁱ Domingo Vidal, pedreiro, morador et visiño de^[02] Bayonaⁱ et outrosy, estando y presentes Ruy Martíns, abade con cura da meatade da dita igreia et Fernán

Moogo[†],^[03] Fernán Eanes, Martín Triigo, Gonçaluo Lourenço, Johán de san Domingo, Gonçaluo Dominges, Afonso Eanes, Johán Martíns, Diego Peres, Aluar Rrodrigues, clérigos rra^[04]çoeiros da dita igleia, en presenza de mĩ, Ruy López de Bayona[†], escripuano[†] et notario publico por noso señor el^[05] rrey ena[†] súa corte et en todos seus rregnos et da igleia et çidade de Tui et de todo seu bispado, presentes^[06] as *testemuñas* adeante *escriptas*. Entón o dito Domingo Vidal, pedreiro, disse *que* por *quanto* el tiña aforado dos ditos clérigos^[07] rraçoeiros da dita igleia os tres *quartos* daquela casa en *que* el mora *que* está en esta dita villa, a çerca da carny^[08] çaría da dita villa, junta *con* casa en *que* mora Gil Peres, carniçeiro, por çertas pesoas[†] et por çerta contía de marauedís^[09] en cada hũu ano[†] *segundo* *que* se contén en hũu estormento de foro feito *per* Lourenço Martíns, notario desta dita villa, o *qual* foro da dita^[10] casa, el non podía pagar *nem* manteer, *que* el por esta rrasón *que* demetía et demeteu a dita casa, *quanto* monta^[11] dela os ditos tres *quartos* ena[†] dita igleia et clérigos rraçoeiros dela *para* *senpre*, et *que* fesesen dela súa voontade sem^[12] seu embargo et de súas uoses, entregándolle logo dela o stormento de foro *que* dela tiña feito. Et se o dito^[13] estormento ou tovido[†] del, ou nota del parecer, *que* non valla d' aquí en deante. O *qual* dito abade et clérigos rraçoeiros da^[14] dita igleia para ella asy rreçebiron. *Testemuñas* : Gonçaluo Eanes, notario de Bayona[†], Fernán Peres, mercador, Afonso Eanes, Esteuo Daualle,^[15] clérigos, Gonçaluo Esteues, criado de Aluaro Peres, abade da outra meatede da dita igleia, et Johán Rrodrigues, notario da çidade de Tui^[16]

Eu Rruy López, notario[†] sobre dito, a esto presente foi et *en* miña presenza esto fiz *escreuir* et aquí^[17] meu nome et meu synal fiz *que* tal hes.

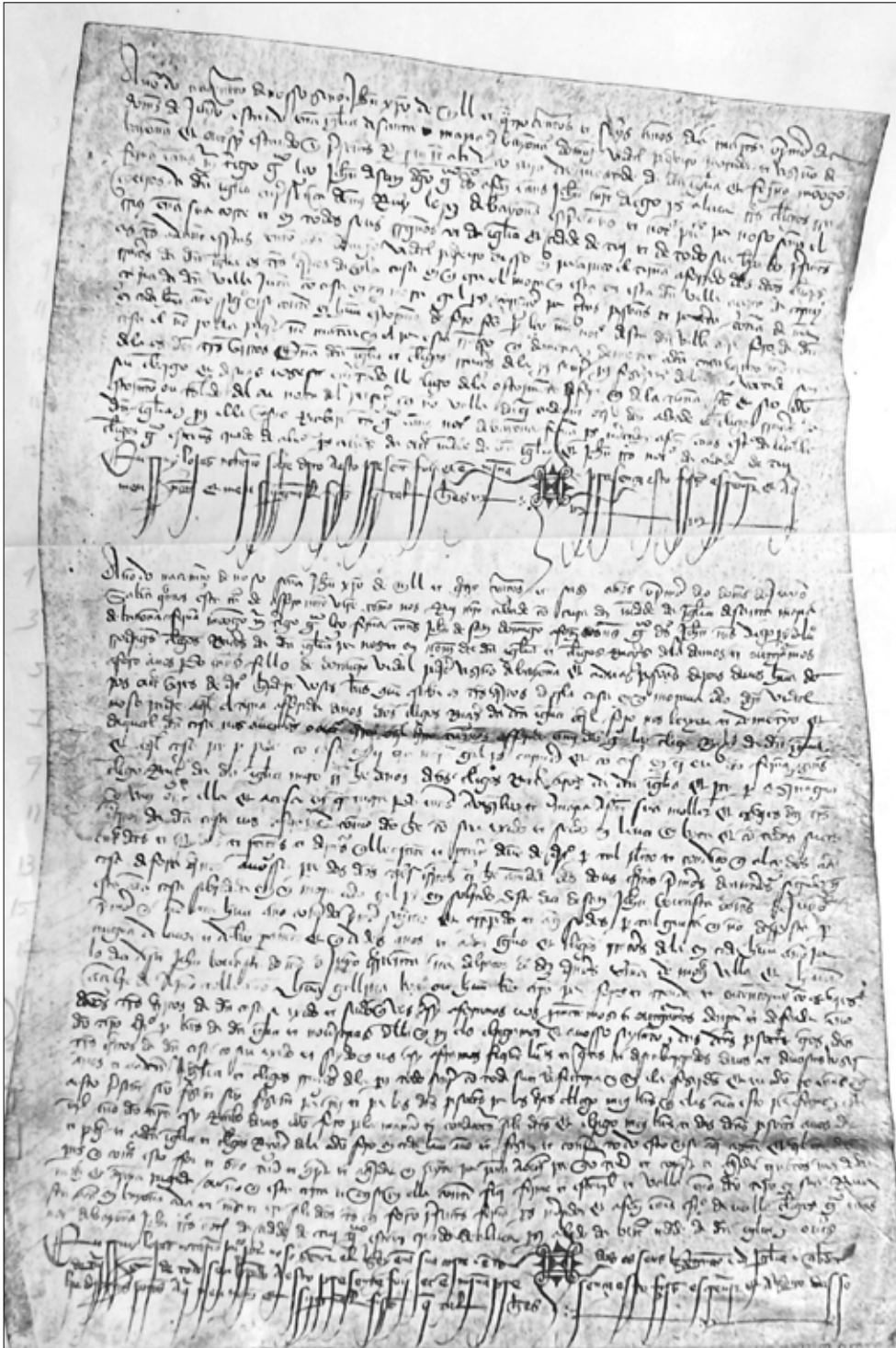
2.– Novo foro e novas condicións

Baiona, 1406, primeiro de xuño

Foro dos tres cuartos da casa referida no documento anterior, feito polos cregos da igrexa de Santa María a Pero Eanes, fillo do anterior foreiro, por corenta marabedís.

ACT: Doc. Baiona 5

Ano[†] do nacemento de noso señor Jesu Cristo de mill et quatro çentos et seys anos[†], o primeiro día do mes de juño.^[01] Sabean *quantos* esta *carta* de aforamento viren como[†] nós, Ruy Martíns, abade *con* cura da meatade da igleia de santa María^[02] de Bayona[†] et Fernán Moogo[†], Martín Triigo, Gonçaluo Lourenço, Fernán Eanes, Johán de San Domingo, Afonso Eanes, Gonçaluo Dominges, Johán Martíns, Diego Peres, Aluar^[03] Rrodrigues, clérigos rraçoeiros da dita igleia, por nós et en nome da dita igleia et clérigos rraçoeiros dela, damos et outorgamos^[04] o foro a uós, Pero Eanes, fillo de Domingo Vidal, pedreiro, visiño de Bayona[†] et a dúas pesoas depois de uós, hũa de^[05] pos outra, *quaes* de dereito herdaren vosos bées; *conuén* a saber, os tres *quartos* daquela casa en *que* moraua Domingo Vidal,^[06] uoso padre, a *qual* el tiña aforada a nós, ditos clérigos rraçoeiros da dita igleia, o *qual* foro nos leixou et demetyo[†]; et^[07] da *qual* dita casa nós auemos[†] o outro *quarto*, o *qual* *quarto* teemos[†] aforado a mĩ, dito Gonçaluo Lourenço, clérigo rraçoeiro da dita igleia^[08] Et a *qual* casa parte *per* parede *con* casa en *que* ora mora Gil Peres, carniçeiro, et *con* casa en *que* eu, dito Fernán Eanes,^[09] clérigo rraçoeiro da dita igleia, moro,

que he de nós, ditos clérigos rraçoeiros da dita igleia, et parte per asiñaga^[10] que vay ontre ella et a casa en que mora Pero Eanes, avisiboo, et María Afonso, súa moller. Et os quaes ditos tres^[11] quartos da dita casa uos aforamos como¹ dito he con seu ixido et seído que leua en boca, et con todas súas^[12] entradas et seydas et pertencas et dereiturax que lle pertencen et pertencer deuen de dereito; por tal pleito et condiçón que alçedes a dita^[13] casa de fora quanto a uossa parte dos ditos tres quartos, que he a medade dos dous quartos primeiros deanteiros, segundo que^[14] está a dita casa sobradada en que mora o dito Gil Peres en sobrado, deste día de san Johán Boutista do mes de xuño^[15] primeiro que uen em hū ano¹ conprido primeiro seginte. Et a rreparedes et aguisedes per tal guisa que non desper[e]sca per^[16] mingua de lauor et de boo paramento. Et que dedes a nós et a dita igleia et clérigos rraçoeiros dela en cada hū ano¹ por^[17] lo día de san Johán Boutista do mes de xuño, quarenta¹ marauedís de brancos de dez dineiros o marauedí de moeda vella et hūa^[18] açunbre de viño tolleano¹ et hūa galliña boa ou hūo boo capón por foro et rrenda et en çençoría¹. Cō os quaes^[19] ditos tres quartos da dita casa et ixido et seído que vós asy aforamos, uos prometemos et outorgamos d' anparar et defender eno^[20] dito tempo a dereito per bēes da dita igleia et nouersarias della que para elo obrigamos. Et a uosso seymento et das ditas pesoas que os ditos^[21] tres quartos da dita casa con seu ixido et seydo que uos asy aforamos fiquen liures et quites et desenbargados de uós et de uosas voses^[22] a nós et a dita igleia et clérigos rraçoeiros dela para todo senpre, con toda súa benfeitoría que en ela feserdes. Et eu, dito Pero Eanes, que^[23] a esto presente sōo, fasente (sōo fasente) por mī et por las ditas pesoas, por as quaes obrigo meus bēes que elas aian esto por firme et esta^[24] uil¹ eno¹ dito tempo, asy rreçebo de uós o dito foro pela maneira et condiçón sobre ditas. Et obrigo meus bēes et das ditas pesoas a uos dar^[25] et pagar a dita igleia et clérigos rraçoeiros dela o dito foro en cada hūo ano¹ et faser et conprir todo esto que se aquí contén. Et qual quer das^[26] partes que contra esto for et o non teuer et conprir et agardar que peyte por pena¹ a outra parte que o teuer et conprir et agardar quinentos marauedís da dita^[27] moeda. Et a pena pagada ou non, que esta carta et o que se en ella contén fiquen firme et estauil¹ et valla eno¹ dito tempo en súa rreuor.^[28] Feita a carta en Bayona¹ o día et mes et era sobre ditos. Testemuñas que foron presentes: Fernán Peres, mercador, Afonso Eanes, Esteuo Daualle, clérigos, Gonçaluo Eanes,^[29] notario de Bayona¹, Johán Rrodrigues, notario da çidade de Tui, Gonçaluo Esteues, criado de Aluaro Peres, abade da outra meatade da dita igleia, et outros^[30].

Eu Rruy López, notario público por noso señor el rey ena súa corte et en todos os seus regnos et da igleia et çibda^[31] de Tui et de todo seu bispado, a esto presente foy et en miña presenza esto fy3 escreuiir¹ et a rogo das so^[32] bre ditas partes aquí meu nome et synal fy3 que tal hes.

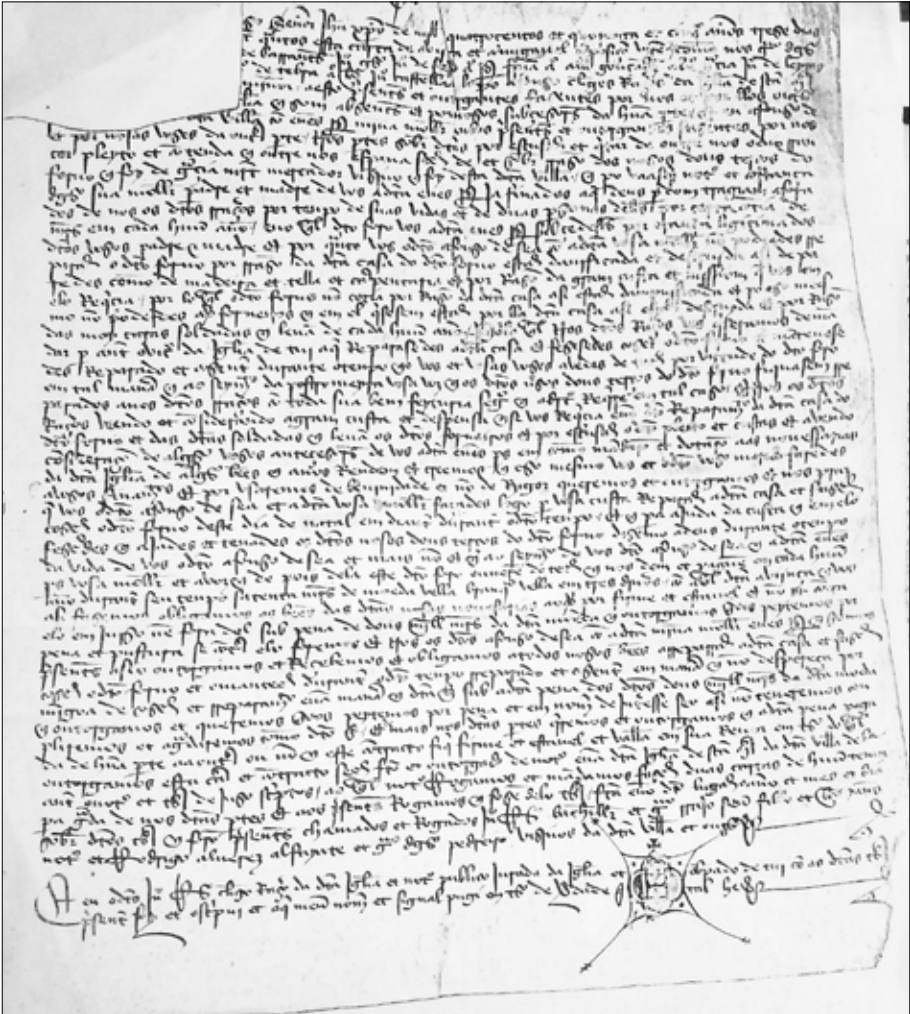
Baiona, 1445, día 13 de ?

Avinza entre os cregos razoeiros da igrexa de Santa María de Baiona e Afonso de Sea e a súa muller, Inés Peres.

ACT: Doc. Baiona 3.

Este documento está recortado no ángulo superior esquerdo e afecta ó comezo das sete primeiras liñas. A recomposición parcial está baseada en documentos desta mesma colección.

[Ano¹ do nacemento de noso] señor *Jesu Cristo* de mill¹ et quatro centos et quarenta et cinco anos¹, trese días^[01] [do mes de ...saban] quantos esta carta de aviinça et amigauel composición viren como¹ nós, *Gonçaluo Dominges*,^[02] [...Aluaro] de Barrantes, *Johán Gonçálues*, *Johán de Ferreira*, *Afonso Peres*, *Fernán Afonso*, *Aluaro Gonçáluez*, *Aluaro Garçia*, *Johán de Leiras*,^[03] [... Gonçaluo] de Tebra, *Afonso Lourenço*, *Johán Castelão*, *Lopo Afonso*, clérigos rraçoeiros da igreia de Santa María^[04] [da villa de Bayona de] Miñor, a esto presentes et outorgantes, fasentes por nós et por llos outros^[05] [clérigos rraçoeiros da dita] igreia *que* som absentes et por nosos subçesores da hũa parte, et eu, *Afonso de*^[06] [Sea, justiça desta dita] villa, con *Enés Peres*, miña moller, anbos presentes et outorgantes, fasentes por nós^[07] et por nosas voses, da outra parte. Nós, partes sobre ditas, por escusar et quitar de ontre nós odio, rran^[08] cor, pleyto et contenda *que* ontre nós esperaua seer de et sobre rrasón dos nosos dous terços do^[09] forno *que* foy de *Garçia Martíns*, mercador, visino *que* foy desta dita villa. Pero *Vasquez*, neto, et *Costança*^[10] *Dominges*, súa moller, padre et madre de vós, a dita *Enés Peres*, ja finados, a *que* deus perdom, tragiam afora^[11] dos de nós, os ditos rraçoeiros, por tempo das súas vidas et de dúas personas delles por çerta contía de^[12] *marauedís* en cada hũa ano¹, eno¹ *qual* dito foro vós, a dita *Enés Peres*, subçedestes por erança legitima dos^[13] ditos vosos padre et madre. Et por quanto vós, o dito *Afonso de Sea*, con a dita vosa moller, non podiades rre^[14] parar o dito forno, por rrasón da dita casa do dito forno estar danificada et destruída, así de pa^[15] redes como¹ de madeira et tella et carpentería, et por rasón da gram custa et missiom *que* vos em^[16] elo requiçia; por lo *qual* o dito forno non cozia por rasón da dita casa así estar dampnificada et por eso mees^[17] mo non poderdes *aver* forneiros *que* em el quisesem estar por lla dita casa así estar destruída, et por rrasón^[18] das moy caras soldadas *que* leuan de cada hũa ano¹, por lo *qual* nós, ditos rraçoeiros vos quiseramos deman^[19] dar perante o vicario da igreia de Tui a *que* reparasedes a dita casa et fesessedes coser o dito forno et manteuese^[20] des reparado et cosente durante o tempo *que* o vós et vosas voses avedes de teer por virtude do dito foro^[21] em tal maneira *que* ao seymento da postromeyra vosa voz, *que* os ditos nosos dous terços do dito forno fiquasem rre^[22] parados a nós, ditos rraçoeiros, con toda súa bemfeytoria *segundo que* o dereito require em tal caso. Et nós, os ditos^[23] rraçoeiros, veendo et considerando a gram custa et despensa *que* se vos requiçia eno¹ dito reparamento da dita casa do^[24] dito forno et das ditas soldadas *que* leuan os ditos forneiros, et por escusar o dito pleito et custas et avendo^[25] consideración de algũus vosos antecesores de vós, a dita *Enés Peres*, em como¹ mandaron et dotaron a as nouesarias^[26] da dita igreia de algũus bẽes *que* a nós renden, et creemos *que* eso mesmo vós et o voso dito marido faredes^[27] a vosos finamentos, et por vsaremos de benidade et non de rygor, queremos et outorgamos et nos praz^[28] *que* vós, o dito *Afonso de Sea* et a dita vosa moller, façades logo per vosa custa reparar a dita casa et faser^[29] coser o dito forno deste día de natal em diante durante o dito tempo; et *que* para ajuda da custa *que* em elo^[30] feserdes *que* ajades et tenades os ditos nosos dous terços do dito forno, disemo a deus, durante o tempo^[31] da vida de vós, o dito *Afonso de Sea*, et máis non, et *que* ao seymento de vós, dito *Afonso de Sea*, *que* a dita *Enés*^[32] *Peres*, vosa moller, et a voz *que* depois dela este dito foro ouueren de teer, *que* nos dem et paguen em cada hũa^[33] ano¹ durante seu tempo satenta *marauedís* de moeda vella, branqua vella, en tres dineiros. Con a *qual* dita aviinça *que* vos^[34] así fasemos, obligamos os bẽes das ditas nosas nouesarias ao *aver* por firme et estáuel et non yr contra^[35] elo em juiso nen fóra

del, sub pena de dous mill¹ maravedís da dita moeda, *que* outorgamos *que* vos peytemos por^[36] pena et pustura se contra elo foremos. Et nós, os dítos Afonso de Sea con a dita miña moller, Enés Peres, *que* somos^[37] presentes, así o outorgamos et reçebemos et obligamos a todos nosos bées a rreparar a dita casa et faser^[38] coser o dito forno et o manter durante o dito tempo rreparado et cosente em maneira *que* non despereça por^[39] míngoia de coser et rreparamento ena¹ maneira *que* dita he, sub a dita pena dos dítos mill¹ maravedís da dita moeda^[40] *que* outorgamos et queremos *que* vos peytemos por pena et em nome de interesse se o así non teuéremos, con^[41] pliremos et agardáremos como¹ dito he. Et *de*/máis nós, ditas partes, *queremos* et outorgamos *que* a dita pena paga^[42] da de hũa parte aa outra ou non, *que* este contracto fique firme et estáuel et valla em súa reuor, em *testemuño* do qual^[43] outorgamos esta carta et contracto seer feito et outorgado de notario ena dita igleia de Santa María da dita villa de Bayona^[44] ante o notario et *testemuñas* juso scriptos; ao qual notario rrogamos et mandamos faser dúas cartas de hũu tenor^[45] para guarda de nós, ditas partes. Et aos presentes roga-

mos *que fosen delo testemuñas*. Feita eno¹ dito lugar o ano¹ et mes et día^[46] sobre ditos. *Testemuñas que foron presentes, chamados et rogados: Johán Rodrigues, bachiller, et Gonçaluo Rrajo, seu fillo et Lourenço Yanes,^[47] notario, et Rodrigo Aluerez, alfayate, et Gonçaluo Dominges, pedreiro, visiños da dita villa, et outros.^[48]*

Et eu, *Johán Rrodrigues, clérigo rraçoeiro da dita igreia et notario público jurado da igreia et obispado de Tui con as ditas testemuñas^[49] presente foy et escripui et aquí meu nome et signal pugi em testemuño de verdade, que tal he^[50]*

LÉXICO DOS DOCUMENTOS

Aínda que a distancia léxica entre o galego medieval e o actual non é moi significativa, hai algunhas palabras que merecen breve comentario.

Nouersarias (aniuersarias, vniuersarias, enovesarias, nouesarias...)

Esta palabra coas súas variantes está relacionada coa forma latina *aniversarium* e o seu plural *aniversaria*. No ano 1300 o papa Bonifacio VIII convoca por primeira vez a todos os cristiáns a que peregrinen a Roma para celebrar o primeiro ano xubilar. Na bula “*Antiquorum habet*” refírese a todo tipo de indulxencias e perdón dos pecados concedidos anteriormente e que el, “[nos] auctoritate apostolica confirmamus, et approbamus” (Denzinger, 467). Definitivamente están xa incluídas as indulxencias e sufraxios aplicables aos defuntos. Nos testamentos agora aparecen mandas nas que se asignan propiedades a fondos destinados a distintos tipos de sufraxios “*pro remedio animae*”. As Igrexas e mosteiros que reciben estas doazóns establecen a institución das aniversarias ou, como aparece neste documento de Baiona, *nouersarias*. O patrimonio formado por casas, leiras, viñas... podía estar xestionado por un clérigo da igrexa ou mesmo por un ovenzal ou administrador².

Na toponimia asturiana consérvanse as seguintes variantes *La Novesaria* (Xx, Llv), *Prau la Nevesaria* (Uv), *Les Niversaries* (Ri) “que nos recuerdan, quizá, una finca entregada a cambio de la obligación de los clérigos de rezar por el muerto en su aniversariu o cabudañu”³. No buscador de toponimia da Xunta de Galicia están rexistradas catro ocorrencias de *A Aniversaria*⁴.

Razoeiros

O Sínodo de Tui de 1528 no “Título XI. Del oficio del juez ordinario” ten un apartado dedicado a igrexa de Baiona e á súa organización. Son oportunos os seguintes fragmentos.

“Y nos, visto y considerado todo lo suso dicho y que la dicha iglesia de Bayona siempre fue bien servida, y es la mas principal yglesia que aya en el dicho nuestro obispado despues de la nuestra yglesia cathedral... plugonos de numerar y exnumeramos la dicha yglesia y beneficio della para que daqui adelante para siempre jamas aya en ella dos abades y catorze raçoneros, siete de cada coro y un sacristán. Y los abades uno sea abad de Bayona y otro abad de Monte de Boy... y cada uno de ellos aya dos raçones y lleven tanto como dos raçoneros... Excepto los aniversarios que las buenas gentes mandaron o madaren al cabildo de los dichos abades y raçoneros... todas las otras cosas se partan por medio, la una mitad sea para nos, para nuestra mesa obispal y la otra mitad sea de los abades y raçoneros... la qual dicha mitad de los dichos abades y raçoneros y sacristan se parta y divida en diez y nueve raçones yguales, las cuatro

ayan los dichos abades cada uno dos... y las catorze raciones ayan los dichos catorze racioneros, cada uno la suya... y la otra racion, que son ansi diez y nueve, ayala el dicho sacristan, y tenga cargo de proveer de cera y de hostias y de hazer todos los otros officios que a sacristan pertenece. Lo qual todo ansi lo ordenamos y mandamos en este presente sínodo”.

Os razoeiros que aparecen nestes documentos de Baiona non chegan a catorce e antes deste sínodo de 1528 os abades levaban a metade dos ingresos e os razoeiros tiñan que repartir entre eles a outra metade⁵.

Estormento, stormento

Ten o significado de escritura ou instrumento legal. Calquera documento notarial ou sentenza de xuíz.

Avisiboo

Este alcuño está formado polo sintagma latino *ad vice*- seguido dos cualificativos xenéricos *bo* ou *malo*. Toman o sentido do contexto, aquí sería unha sorte de home bo, fronte ao *avizimao* que aparece nas Cantigas de Santa María co sentido de nefasto, infeliz, desgraciado (127, 9)

Asiñaga

Palabra de orixe árabe (*az-zinaiqâ*) designa unha rúa estreita .

Ixido, eixido, seído

Pequeno terreo contiguo á porta da casa. Nestes documentos aparecen xuntas as dúas formas sinónimas o que pode indicar un proceso de substitución da forma arcaica.

Seymento

Eufemismo de morte, finamento ou pasamento. H. Brunswick rexistra *sahimento* co valor de oficio de defuntos, exequias.

CODA

Estes dous pergameos que conteñen tres documentos de principios e mediados do século quince, referentes ás propiedades dos clérigos da igrexa de Santa María de Baiona, dannos unha información de primeira man sobre as posibilidades que tiña a institución eclesiástica para atender ao seu funcionamento con dous abades e unha serie de razoeiros que podían chegar a catorce. Despois da catedral de Tui, a igrexa de Baiona era a mellor dotada da diocese.

Como se pode constatar no terceiro documento aquí presentado, o escribán que redacta a escritura é un clérigo razoeiro da mesma igrexa, que actúa como parte e como notario público deste desaforamento, que se presenta como unha avinza entre as partes “por escusar et quitar de ontre nós odio, rrancon, pleyto et contenda que ontre nós esperaua seer”. O clérigo-notario reconece no documento as doazóns da familia recibidas para sufraxios e as que espera recibir dos novos foreiros: “avendo consideraçõn de algũus vosos antecesores de vós, a dita Enés Peres, em como^t mandaron et dotaron a as nouessarias da dita igleia de algũus bẽes que a nós renden, et creemos que eso mesmo vós et o voso dito marido faredes a vosos finamentos”. Pero serán os novos foreiros os que teñan que levantar as ruínas do forno e da casa cos seus propios medios.

Os dous primeiros documentos escritos no mesmo pergameo están asinados por “Ruy López, notario público por noso señor el rey ena súa corte et en todos os seus regnos et da igreia et çibda de Tui et de todo seu bispado, a esto presente foy et en miña presenza esto fy3 escreuir¹ et a rogo das sobre ditas partes aquí meu nome et synal fy3 que tal hes.” Hai un escribán que escribe en presenza do notario público real e o seu estilo está exento das pías consideracións que ten o documento anterior.

NOTAS

- 1 Tollido, tirado, copiado
- 2 “et daredes en cada huun anno ao obençal das nobersarias seys morauedis de foros por día de Natal”. (Lucas, 602)
- 3 <http://mas.lne.es/toponimia/index.php?leer=302&palabra=novesaria>
- 4 <http://toponimia.xunta.es/gl/Buscador>
- 5 Ver o Sínodo de Tui de 1482: “De la iglesia de Bayona e commo se ha de dividir” (García y García, 353–356)

BIBLIOGRAFÍA

- DENZINGER, H.: (1960) *Enchiridion symbolorum*. Barcinone. Herder
- GARCIA Y GARCIA, Antonio: (1981) *Synodicon hispanum. I Galicia*. Madrid: BAC.
- LORENZO, Ramón: (1988) “Normas para a edición de textos medievais galegos” e Dieter Kremer (ed.) *Actes du XVIII Congrès International de Linguistique et Philologie ramanes. T.VI*, Tubingen: Max Niemeyer Verlag, 76-85.
- LUCAS ÁLVAREZ, Manuel / Lucas Domínguez, Pedro (eds.) (1996): *El monasterio de San Clodio do Ribeiro en la Edad Media: estudio y documentos*. Sada / A Coruña: Edicións do Castro (Publicacións do Seminario de Estudos Galegos)
- METTMANN, Walter (ed.) (1981) *Cantigas de Santa Maria de Afonso X*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- TMILG (*Tesaurus Medieval Informatizado da Lingua Galega*). Universidade de Santiago de Compostela. En <http://ilg.usc-es/tmilg/>